

ҚИМОР ВА ТАВАККАЛЧИЛИККА АСОСЛАНГАН ЎЙИНЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ҲУҚУҚБУЗАРЛИГИНИНГ ТУШУНЧАСИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ёқубжонов Абдулвосит Комилжон ўғли

ИИВ Академияси 3-ўқув курси,

318 гуруҳ курсанти.

Аннотация. Мақолада, қимор ва таваккалчиликка асосланган ўйинларни ташкил этишга қарши курашишда Ўзбекистон Республикасидаги мавжуд қонунчилик нормалари таҳлилидан келиб чиқиб, илмий таҳлиларга асосланган, амалий мисоллар билан бойитилган, ички ишлар органлари учун ушбу йўналишда ижро этилиши белгиланган вазифалар ёритилган

Калит сўзлар: қимор, онлайн қимор, ҳуқуқбузарлик, жиноят, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, таъсир чораси, таваккалчиликка асосланган ўйинлар, ижтимоий хавф, ижтимоий ҳимоя, оқибат, ҳимояланиш чоралари.

Қимор ва таваккалчиликка асосланган ўйинларни ташкил этиш ҳуқуқбузарлиги жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ҳолатига салбий таъсир кўрсатадиган мураккаб ҳодиса ҳисобланади. Бу ҳуқуқбузарлик туркумига кирувчи фаолиятлар одамларнинг моддий бойлигини йўқотиши, қарамликнинг шаклланиши ва жиноий ҳаракатларга олиб келиши мумкин. Шу сабабли, ушбу ҳодисага қарши курашиш давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан биридир.

Бугунги кунда Республикамизда таълим ва тарбиянинг аҳамияти ҳақида Президентимиз ўзининг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз тўрт йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқида, сифатли таълим-тарбия, аҳолимиз саломатлиги – келгуси тараққиётимизни ҳал қиладиган энг муҳим масала, эканлигини таъкидлаб ўтди.

Қимор ўйинларининг ҳуқуқбузарлик сифатидаги тушунчаси Жиноят кодексининг 278-моддасида аниқланган, унга кўра, қимор ва таваккалчиликка асосланган ўйинларни ташкил этиш ва ўтказиш ноқонуний ҳисобланади. Бу моддага мувофиқ, бундай фаолиятлар учун жавобгарлик базавий ҳисоблаш миқдорининг 25 бараваригача жарима ёки 3 йилгача озодликдан маҳрум қилишни ўз ичига олади. Шунингдек, ҳуқуқбузарликнинг асосий белгилари ўйиннинг таваккалчиликка асосланиши, моддий манфаатларнинг мавжудлиги ва давлат рухсатининг йўқлигидан иборатдир. Бундай ҳолатларнинг келиб чиқиши жамиятнинг иқтисодий тизимига зарар етказди, чунки у ноқонуний даромадларнинг манбаи бўлиб, солиқ тизимини бузади. Шунинг учун, илмий нуқтаи назардан, қимор ҳуқуқбузарлигининг олдини олиш жамиятнинг умумий ривожланиши учун зарурдир.

Қимор фаолиятининг психологик ва ижтимоий оқибатлари илмий тадқиқотларда кенг ўрганилган. Масалан, қимор қарамлиги мианинг стриятум ва префронтал кортекс худудларида ўзгаришларга олиб келади, бу эса импульсив ҳаракатларни кучайтиради. Бу ўзгаришлар натижасида одамларнинг рафторида салбий ўзгаришлар юзага келади, бу эса жиноий ҳаракатларга олиб келиши мумкин. Дунё соғлиқни сақлаш ташкилоти (ДССТ) маълумотларига кўра, глобал миқёсда эркаларнинг 11,9 фоизи ва аёлларнинг 5,5 фоизи қимордан зарар кўради. Бу ҳолат жиноий фаолиятлар, масалан, ўғирлик, фирибгарлик ва ҳатто ўзини ўлдиришга олиб келиши мумкин. Шу сабабли, қимор ҳуқуқбузарлигига қарши курашиш фақат ҳуқуқий чоралар билан чекланмасдан, психологик ва ижтимоий профилактика чораларини ҳам ўз ичига олиши керак.

Ўзбекистонда қимор ўйинларига қарши курашиш 2007 йилдан бошлаб қатъий ҳуқуқий асосга эга. Бунинг асоси Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 28 мартдаги ПҚ-608-сон қарори «Қимор ўйинларини ташкил этиш ва ўтказиш билан боғлиқ ноқонуний фаолиятнинг олдини олиш чора-тадбирлари тўғрисида» ҳужжатидир, унда қиморхоналарни ушлаб туриш учун жавобгарлик кучайтирилган. Ушбу қарорнинг қабул қилиниши натижасида қимор фаолиятининг кўплаб шакллари тақиқланди, бу эса ҳуқуқбузарликлар сонининг камайишига олиб келди. Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 16 августдаги 176-сон қарори қимор ўйинларини тартибга солиш чораларини белгилайди. Бу ҳужжатларнинг асосида Жиноят кодексининг 278-моддасига мувофиқ, қимор ўйинларини ташкил этиш ва ўтказиш базавий ҳисоблаш миқдорининг 50-100 бараваригача жарима ёки 2-5 йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 191-моддаси қимор ўйинларини тарғиб қилишни тақиқлайди. Бу модданинг қўлланилиши натижасида қимор рекламаси билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар сони камайди. 2022 йил ноябрда қабул қилинган қонун лойиҳаси қиморни реклама қилиш учун 3 йилгача озодликдан маҳрум қилишни назарда тутди. Бироқ, 2025 йилдаги ўзгаришлар бу соҳага янгилик киритди: онлайн қимор ва букмекерлик фаолиятига рухсат берилди, лекин қатъий назорат остида. Бу ўзгаришлар 2024 йил 19 апрелдаги Президентнинг ПФ-68-сон Фармони асосида амалга оширилди, унда Миллий перспектив лойиҳалар агентлиги (НАПП) лицензияларни бериш ва назорат қилиш ваколатига эга бўлди. Букмекерлик фаолиятини ташкил қилувчи компаниялар учун лицензия муддати 5 йил, уларнинг нархи 18,75 миллион сўмни ташкил этади, ўзгаришлар учун эса 9,375 миллион сўм, устав капитали эса камида 56,25 миллиард сўм бўлиши керак,

2025 йил 1 январдан бошлаб онлайн қимор ва букмекерлик фаолияти қонунийлаштирилди, лекин қатъий чоралар билан. Масалан, иштирокчилар 18 ёшдан катта бўлиши керак, ҳам Ўзбекистон фуқаролари, ҳам хорижийлар учун. Фаолиятнинг солиқлаштирилиши 4 фоиз айланма солиқ шаклида белгиланди, бу ерда голибларга тўланган суммалар ва қайтарилган ставкалар чиқариб ташланади.

Ғолиблик суммалари шахсий даромад солиғидан озод қилинди, бу фаолиятни рағбатлантириш учун зарур. Бироқ, 2025 йил июль ойида Жиноят кодекси ўзгартирилди, ноқонуний қимор учун жазолар кучайтирилди, бу янги режимнинг самарали ишлашини таъминлайди. Шунингдек, биометрик идентификация ва Ягона давлат реестри тизими жорий этилди, бу ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга хизмат қилади. Ноқонуний фаолият учун жарима 25 000 базавий ҳисоблаш миқдоригача (тахминан 882 000 АҚШ доллари) етиши мумкин. Бу ўзгаришлар иқтисодий фойда олишни мақсад қилган бўлса-да, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш учун янги механизмларни талаб этади.

Илмий таҳлилларга кўра, қонунчиликнинг қатъийлиги жиноятчилик даражасини пасайтириши мумкин, лекин қарамликнинг психологик омилларини ҳисобга олиш керак. Масалан, Швецияда ўтказилган тадқиқот қимор қарамлиги ўзини ўлдириш хавфини 15 барабар оширишини кўрсатган. Бу ҳолат Ўзбекистонда ҳам эътиборга олиниб, янги қонунчиликда қарамликнинг олдини олиш чоралари киритилди.

Қимор ҳуқуқбузарлигининг илмий таҳлили унинг ижтимоий, психологик ва иқтисодий оқибатларини ўз ичига олади. Психологик нуқтаи назардан, қимор қарамлиги допамин тизимининг бузилишига олиб келади, бу эса импульсив жиноий ҳаракатларни кучайтиради. Бу бузилиш натижасида одамларнинг қарор қабул қилиш жараёни бузилади, бу эса жиноий фаолиятларга олиб келади. Тадқиқотларга кўра, қимор билан боғлиқ жиноятлар орасида ўғирлик, фирибгарлик ва солиқдан бўйин товлаш кўп учрайди.

Ижтимоий тадқиқотлар қиморнинг жиноятчилик билан боғлиқлигини таъкидлайди. Масалан, Швеция ва Онтарио тадқиқотлари қимор қарамлигининг модда истеъмоли, руҳий саломатлик муаммолари ва жиноий ҳаракатлар билан боғлиқлигини кўрсатган. Бу ҳолатларнинг келиб чиқиши ноқонуний қимор бозорининг ҳажмини оширади, глобал миқёсда у миллиардлаб долларни ташкил этади, бу эса иқтисодий зарар келтиради. Шунинг учун, илмий таҳлиллар қиморнинг иқтисодий зарарини ҳисобга олиб, унинг олдини олиш чораларини ишлаб чиқишни талаб этади.

Ўзбекистон контекстида илмий таҳлиллар қиморнинг ноқонуний фаолияти қарамликнинг шаклланишига ҳисса қўшади, деб ҳисоблайди. Бу ҳолат жамиятнинг маънавий-ахлоқий қадриятларига путур етказди ва оилавий муаммоларни кучайтиради. Шу сабабли, 2025 йил ўзгаришлари қарамликнинг илмий таҳлили асосида биометрик назорат ва реестр тизимини жорий этди, бу ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга ёрдам беради.

Хорижий давлатларда қиморга қарши курашиш тажрибаси турлича. Буюк Британияда Gambling Commission ноқонуний фаолиятни қийинлаштириш учун кучли назорат механизмларини қўллайди. Бу механизмларнинг самаралилиги Буюк Британияда ҳуқуқбузарликлар сонининг камайишида кўринади. Жанубий Кореяда полиция ноқонуний қиморга қарши курашишни кучайтирган, криминал гуруҳларнинг

фаолиятини тўхтатишга эътибор берган. Бу тажриба Ўзбекистон учун ҳам қизиқарли, чунки криминал гуруҳларнинг фаолиятини назорат қилиш муҳим.

Халқаро ҳамкорлик муҳим: Интерпол ва Осие пойга федерацияси ноқонуний ставкаларга қарши яхши амалиётларни ишлаб чиққан. Бу амалиётларнинг қўлланилиши халқаро жиноятчиликнинг олдини олишга ёрдам беради. АҚШда децентрализованган модель федерал ва штат даражасида ҳамоҳангликни талаб этади. Бу модельнинг самаралилиги АҚШда қимор бозорининг ривожланишида кўринади. Қозоғистонда 2024-2026 йилларга мўлжалланган комплекс режа ноқонуний қимор ва қарамликка қарши чораларни ўз ичига олади. Бу режанинг амалга оширилиши Қозоғистонда ҳуқуқбузарликларнинг камайишига олиб келди.

Ўзбекистон бу тажрибалардан фойдаланиб, биометрик назорат ва халқаро ҳамкорликни жорий этди, бу 2025 йил ўзгаришларида акс этди.

2024 йил августда Тошкентнинг Яккасарой туманида 30 нафар шахс, шу жумладан 12 хорижий фуқаро, 900 000 долларлик ноқонуний онлайн қимор фаолияти учун ҳибсга олинган. Бу ҳолат Жиноят кодексининг 278-моддаси бўйича жиноий иш кўзгатилишига сабаб бўлган. Бу мисол ички ишлар органларининг фаоллигини кўрсатади.

2025 йил августда Хоразмда ноқонуний қимор ўйинлари тўхтатилган, жиноий иш кўзгатилган. Бу мисоллар ички ишлар органларининг фаоллигини кўрсатади, лекин онлайн фаолиятнинг кучайиши янги чораларни талаб этади. 2025 йил июль ойида ноқонуний фаолият учун жазолар кучайтирилганидан кейин бундай мисоллар сони ортди.

Ўзбекистон Республикасининг «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги ЎРҚ-407-сон қонуни ички ишлар органларининг асосий вазифаларини белгилайди, шу жумладан ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва тергов қилиш. Бу вазифаларнинг амалга оширилиши қимор ҳуқуқбузарлигига қарши курашишда муҳим. Қиморга қарши курашишда улар ноқонуний жойларни рейд қилиш, онлайн фаолиятни блоклаш ва ҳамкорликни таъминлайди.

2025 йил ўзгаришларида ички ишлар органлари Марказий банк ва Солиқ қўмитаси билан биргаликда ноқонуний операцияларни тўхтатади. Уларнинг вазифаларига биометрик верификацияни назорат қилиш ва қарамликнинг олдини олиш киради. Бу вазифаларнинг бажарилиши янги қонунчиликнинг самарали ишлашини таъминлайди.

Қимор ҳуқуқбузарлигига қарши курашиш йўналишлари қонунчиликни такомиллаштириш, таълим ва техник назоратни ўз ичига олади. Бу йўналишларнинг биргаликда амалга оширилиши ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга ёрдам беради. Халқаро ҳамкорликни кучайтириш, илмий тадқиқотларни ривожлантириш ва амалий чораларни жорий этиш зарур.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, қимор ва таваккалчиликка асосланган ўйинларни ташкил этиш ҳуқуқбузарлиги Ўзбекистонда ҳуқуқий ва илмий таҳлиллар

асосида назорат қилинади. Хорижий тажриба ва амалий мисоллардан фойдаланиб, ички ишлар органлари самарали фаолият олиб бориши мумкин. Бу чоралар жамиятнинг барқарор ривожланишини таъминлайди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз тўрт йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. <https://president.uz/uz/lists/view/8440>.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2024 йил 14 ноябрдаги “Болаларни зўравонликнинг барча шаклларида ҳимоя қилиш тўғрисида”ги ЎРҚ-996-сон қонуни.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 21 декабрдаги «Маҳалла институтининг жамиятдаги ролини тубдан ошириш ва унинг аҳоли муаммоларини ҳал этишда биринчи бўғин сифатида ишлашини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида» ПФ-209-сон Фармони.
4. Таштемиров А. А. Ахборот технологиялари орқали содир этиладиган жиноятларни фош этишнинг ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 169-175.
5. Таштемиров А., Курчибоев Ж. Вояга етмаганлар ҳуқуқбузарлигининг профилактикасида таълим ва тарбиянинг ўрни ва аҳамияти //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 130-135.
6. Таштемиров А. А., Калауов С. А. Йўл ҳаракати хавфсизлиги ривожланиш концепциясининг истиқболлари ва киберхавфсизлигини таъминлаш зарурати //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 8. – С. 245-250.
7. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31.
8. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий профилактика объекти сифатида алкоголизм таъсиридаги шахслар билан ишлаш фаолиятини такомиллаштириш //So ‘ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – Т. 6. – №. 12. – С. 552-558.
9. Tashtemirov A., Po‘latov A. Ayollar jinoyatchiligining oldini olish chora-tadbirlari //Инновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 75-78.
10. Таштемиров А., Нурматов Н. Айрим хорижий давлатларнинг тезкор қидирув фаолиятида соҳавий ҳамкорликнинг таҳлили //Инновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 190-197.
11. Таштемиров А. А. и др. Зўравонлик билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тушунчаси ва ўзига хослиги //Innovative achievements in science 2024. – 2025. – Т. 4. – №. 37. – С. 82-90.
12. Tashtemirov A., Baxtiyorov S. Profilaktika inspektorining jinoyat ishlar bo ‘yicha sudlar bilan hamkorligining o ‘ziga xos xususiyatlari //Общественные науки в современном

мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. Maxsus son 12. – С. 38-42.

13. Таштемиров А. А. и др. Психологическая поддержка деятельности инспекторов профилактики в работе с лицами, осужденные к наказанию исправительные работы //International scientific research conference. – 2024. – Т. 3. – №. 28. – С. 97-102.

14. Tashtemirov A., Usmonova Y. Profilaktika inspektorining yashash manzillaridan uzoq muddatga ketgan shaxslar bo'yicha ishlash faoliyatini huquqiy ta'minlash //Наука и технология в современном мире. – 2024. – Т. 3. – №. 12. – С. 59-61.

15. Таштемиров А. А. Фирибгарликка имкон берувчи шарт-шароитлар ва ушбу турдаги жиноятларга тайинланадиган жазо тизимининг ўзига хослиги //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 10. – С. 42-48.

16. Таштемиров А. А. Йулларда харакатланишни тартибга солишнинг ҳукукий жихатлари ва бу борада технологиянинг ахамияти //siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 111-115.